

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
МИНИСТЕРСТВО НА ПРАВОСЪДИЕТО

Изх. № 10-02-1 / 20.02.2014
На Ваш № 3/к. д. 2 от 2014 г.
от 31.01.2013 г.

ДО

**КОНСТИТУЦИОННИЯ СЪД
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ**

С Т А Н О В И Щ Е

от

**ЗИНАИДА ЗЛАТАНОВА -
ЗАМЕСТИК МИНИСТЪР – ПРЕДСЕДАТЕЛ
И МИНИСТЪР НА ПРАВОСЪДИЕТО**

по

КОНСТИТУЦИОННО ДЕЛО № 2 за 2014 г.

**УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН ПРЕДСЕДАТЕЛ,
УВАЖАЕМИ КОНСТИТУЦИОННИ СЪДИИ,**

С определение на Конституционния съд от 30 януари 2014 г. съм конституирана като заинтересована страна по конституционно дело № 2 за 2014 г., образувано на 24 януари 2014 г. по искане на Общото събрание на наказателната колегия на Върховния касационен съд (ОСНК на ВКС) за обявяване на противоконституционност на чл. 43а, т. 2 от Наказателния кодекс (НК) и за несъответствие на същата разпоредба с международните договори, по които България е страна. С посоченото определение и на основание чл. 149, ал. 1, т. 2 и т. 4 от Конституцията на Република България, във връзка с чл. 19, ал. 1 от Закона за Конституционен съд, искането е допуснато за разглеждане по същество.

1. Относно установяване на противоконституционност на чл. 43а, т. 2 НК

Според вносителя, оспорената разпоредба противоречи на принципа на правовата държава, тъй като предвижда възможността за замяна на наложеното наказание „пробация“ с наказание „лишаване от свобода“ в случай на виновно неизпълнение от страна на осъдения на наложените му пробационни мерки. За да се установи такова противоречие, следва да се разкрие съдържанието както на института на пробацията, така и на основните принципи на наказателното право, които имат конституционен защита.

Според чл. 42а НК пробацията е съвкупност от мерки за контрол и въздействие без лишаване от свобода, които се налагат заедно или поотделно. Пробацията включва различни мерки (задължителна регистрация по настоящ адрес; задължителни периодични срещи с пробационен служител; ограничения в свободното придвижване; включване в курсове за професионална квалификация, програми за обществено въздействие; поправителен труд; безвъзмезден труд в полза на обществото), които са индивидуализирани с оглед личността на осъдения и степента на обществената опасност на деянието, с цел да се постигнат целите на наказанието по чл. 36, ал. 1 НК.

Предвидената възможност за замяна на пробацията с лишаване от свобода, е също с оглед постигане целите на наказанието, в случаите, когато осъденият *без основателна причина* не изпълнява наложената пробационна мярка (чл. 43а, т. 2 НК). Редът, по който се осъществява замяната е установен в чл. 451-452 от Наказателно-процесуалния кодекс (НПК). Предложението се разглежда от окръжния съд по местоизпълнение на пробацията в състав от един съдия и двама съдебни заседатели. Съдът се произнася с определение, което може да се обжалва и протестира в седемдневен срок от постановяването му. Участието на прокурора, на председателя на пробационния съвет и на осъдения е задължително. Същите правила се прилагат и при замяната на една пробационна мярка с друга.

Предвидената възможност за замяна на пробацията с лишаване от свобода следва да бъде преценена в съответствие с основните принципи на наказателното право, които имат и конституционна защита, доколкото гарантират фундаментални права на личността – чл. 5, ал. 3 от Конституцията (принцип за законоустановеност на престъплението), както и чл. 31 от Конституцията.

Наред с това, в НК са уредени случаите на алтернативно и кумулативно налагане на наказание, като те следва да бъдат индивидуализирани. Според чл. 57, ал. 1 НК, когато в особената част на този кодекс е предвидена възможност за извършеното престъпление да бъде наложено едно измежду две или повече наказания, съдът определя най-подходящото по вид и размер наказание. Когато в особената част на този кодекс е предвидена възможност за дадено престъпление да бъдат наложени едновременно две

или повече наказания, съдът определя размера на всяко едно от тях така, че те в своята съвкупност да отговарят на целите, посочени в чл. 36 НК (чл. 57, ал.2 НК).

Систематичното тълкуване на тези разпоредби обосновава извод, различен от поддържания в искането за установяване на противоконституционност. При прилагане на чл. 43а, т. 2 НК съдилищата следва да се съобразяват с принципите на наказателното право за законоустановеност на престъплението и на наказанието (чл. 2 НК). Оттук следва, че замяната на пробацията с лишаване от свобода по чл. 43а, т. 2 НК е допустимо единствено и само в случаите, когато съставът на престъплението предвижда като наказание както пробацията, така и лишаването от свобода. Това се отнася и до случаите на условно осъждане с налагане на пробационна мярка по чл. 67, ал. 3 НК. Ако осъденият наруши пробационната мярка, тя може да бъде заменена с друга пробационната мярка или с лишаване от свобода, тогава когато последното е било алтернативно предвидено, наред с пробацията. В случаите, когато пробацията е предвидена алтернативно с друго наказание, което не е лишаване от свобода, чл. 43а, т. 2 НК не следва да се прилага. Именно в посочения смисъл, разпоредбата на чл. 43а, т. 2 НК не е противоконституционна и Конституционният съд би могъл да възприеме това съхраняващо закона тълкуване. В случай, че съдилищата излязат извън така очертания смисъл и приложно поле на разпоредбата, то тя би се прилагала по начин, който е противоконституционен.

В подкрепа на предложеното систематично тълкуване, съхраняващо разпоредбата на чл. 43а, т. 2 НК като съобразена с Конституцията, може да се изтъкне и аргумента, че замяната на пробацията се решава от независимия съд като са създадени надеждни гаранции за конституционното право на защита на осъдения.

2. Относно установяване на несъответствието на чл. 43а, т. 2 НК с международните договори, по които България е страна

Основните принципи на наказателното право, поради своето значение за защитата на правата на човека, са изрично уредени в международни договори, по които България е страна. Според чл.14, т.7 от Международния пакт за граждански и политически права (МПГПП): „никой не може да бъде съден или наказван за престъпление, за което вече е бил окончателно осъден или оправдан съгласно закона или наказателната процедура на всяка страна”. Също така, чл.7, т.1 от Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи (ЕКПЧ) предвижда, че „не може да бъде налагано наказание, по - тежко от това, което е било предвидено за съответното престъпление в момента, когато то е било извършено”.

Същевременно в чл. 5, ал.4 от Конституцията от 1991г. изрично е прогласен принципът, че международните договори, ратифицирани по конституционен ред, обнародвани и влезли в сила за Република България,

са част от вътрешното право на страната и имат предимство пред тези норми на вътрешното законодателство, които им противоречат.

За да се прогласи несъответствие с международните договори, следва да се изследват конкретните хипотези на замяна на пробацията с лишаване от свобода по чл. 43а, т. 2 НК. В случаите, когато пробацията е предвидена алтернативно като наказание, наред с лишаването от свобода, то не би следвало нейната замяна при условията на чл. 43а, т. 2 НК и по процедурата, предвидена в НПК (чл. 451 и чл. 452) да влиза в противоречие с цитираните разпоредби от международните договори. В този случай не се стига до изцяло нов процес, с който вече осъденият да се осъжда отново за същото престъпление, поради което и не се нарушава чл.14, т.7 от МПГПП, въвеждащ принципа *non bis in idem*. Институтът на замяната по чл. 43а, т. 2 НК не е идентичен с изцяло нов наказателен процес – за това няма нито материални, нито от процесуални основания. Доколкото производството по замяната се основава на изрични законови норми (в материалния и процесуалния закон), решава се от независимия съд, в рамките на производство, гарантиращо конституционното право на защита на осъдения, то не може да се приеме за противоречащо на принципите, заложиени в международните договори.

От друга страна, в разглежданата хипотеза не е нарушен и принципа за законоустановеност на наказанието, както и забраната да се налага наказание по-тежко от това, което е било предвидено за съответното престъпление в момента, когато то е било извършено (чл. 7 ЕКПЧ), доколкото наказанието пробация е предвидено в наказателния състав наред с лишаването от свобода.

В случаите, когато наказанието пробация не е предвидено алтернативно на лишаването от свобода в състава на престъплението, то е недопустимо да бъде заменено с по-тежко наказание, тъй като би се нарушил принципа за законоустановеност на наказанието.

В заключение, следва да се посочи, че обявяването за противоконституционен и несъответстващ на международните договор на института на замяната по чл. 43а, т. 2 НК, би обезсмислило в значителна степен прилагането на наказанието пробация, тъй като съзнателното неспазване на пробационните мерки няма да бъде гарантирано със съответните неблагоприятни за осъдения последици. Ефектът от едно такова решение би бил негативен и по отношение на наказателната политика на държавата, според която налагането на санкции не е самоцелно, а е обвързано с целите по чл. 36 НК, както и с императивите за неотменност и ефективност на прилаганите санкции. Ето защо, замяната по чл. 43а, т. 2 НК, според възприетия в становището смисъл, следва да бъде съхранена като възможност именно в случаите, когато осъденият *без основателна причина* не изпълнява наложената пробационна мярка и наказанието лишаването от свобода е предвидено в състава на престъплението наред с пробацията.

Въз основа на изложените аргументи считам, че искането за установяване противоконституционност на чл. 43а, т. 2 НК и несъответствието с международните договори, по които България е страна е неоснователно и следва да бъде отхвърлено като се съобрази предложеното в становището съхраняващо закона тълкуване.

**ЗАМЕСТНИК МИНИСТЪР – ПРЕДСЕДАТЕЛ
И МИНИСТЪР НА ПРАВОСЪДИЕТО:**

ЗИНАИДА ЗДАТАНОВА

ЗА МИНИСТЪР
Сабрие Сапунджиева
ЗАМЕСТНИК МИНИСТЪР